

Následující rozhovor byl pro tento web poskytnut laskavostí PhDr. Miroslava Vaňka , PhD., vedoucího Centra oral history Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR

Vznikl na základě projektu „Studenti v období pádu komunismu v Československu – životopisná interviews,“ registrační číslo A9063601 GA AV ČR.

Knihu „100 studentských revolucí,“ obsahující vybraná interview, pořizená v rámci projektu, vydalo 17.11.1999 Nakladatelství Lidové noviny za laskavého příspěví Open Society Fund Praha

MUDr. Mgr. IVAN LANGER

Narozen: 1.1.1967 v Olomouci

Bydliště v roce 1989: Olomouc

Dokončení ZŠ: 1981

Dokončení SŠ: 1985

V listopadu 1989: student 3. ročníku všeobecného lékařství UP v Olomouci

Zaměstnání dnes: poslanec Poslanecké sněmovny ČR

Realizace rozhovoru: 2.6.1997

Rozhovor vedl: PhDr. Pavel Urbášek PhD.

U: Můžete nám něco říct o své rodině a prostředí, z kterého pocházíte?

I.L.: Je to trošku komplikované, protože moje maminka se rozvedla, otec žil mimo republiku, poprvé jsem ho viděl až na Vánoce v roce 1989, když se otevřely hranice. Maminka od mého narození žila s druhem, takže rodinné zázemí jsem měl. Maminka je zdravotní sestra, má střední zdravotnické vzdělání, její druh je spojový mechanik. Otec se po rozvodu znovu oženil, měl dceru, kterou jsem poznal, až když mi bylo asi 18 let, a někdy od sedmdesátých let žil ve Spolkové republice Německo. Byl vojákem z povolání a myslím, že lital na vrtulnících a pak se zabýval leteckou modelařinou a dělal modely letadel pro modelářskou firmu.

Maminka pocházela z rodiny kulaka, prarodičům patřil jeden z největších statků v okrese. V roce 1951 jim byl rozsudkem lidového soudu zabaven majetek, děda šel do vězení, babičce určili nějakou pokutu, propadnutí majetku, přesun do pohraničí. Na základě toho se maminka s bídou a odřenýma ušima dostala na střední školu, ale na vysokou školu nemohla vůbec pomýšlet. Začala dělat jako zdravotní sestra, kdy vstoupila do KSČ, nevím přesně. Neřekl bych, že rodina byla vyloženě nebo vyhraněně protirežimní, ale duch prarodičů a té prastaré křivdy tam byl. Vnímám tam trošku jakýsi střet nebo paradox. Otcovu emigraci jsem si jako dítě moc neuvědomoval, protože jeho místo zastoupil matčin druh a ke mně se choval velice, velice dobře. Od té doby odlišuju biologického otce od reálného, myslím si, že otcem je spíše ten, kdo dítě vychovává než ten, kdo dítě zplodí zplodění je dílem okamžiku a umí to skoro každý, kdežto vychovávat každý neumí.

U.: Jak vzpomínáte na léta základní a střední školy, Pionýr, SSM, prostředí ve kterém jste rozvíjel své první zájmy a názory?

I.L.: Do základní školy jsem začal chodit v roce 1972. Byl jsem v Pionýru, byl jsem trubač. Jsou to mlhavé vzpomínky, ale pro mě to byla víceméně sranda díky tomu, že jsem dělal trubače, byla v tom jakási dávka exhibice. Pamatuju si na pionýrská

shromáždění, kde měli hlavní slovo funkcionáři s nějakými hvězdičkami, a potom dominantní roli hráli trubači, kteří buď pokazili znělku nebo nepokazili nám se dařilo ji kazit. Nevnímal jsem v tom vůbec nic politického, spíš to bylo jenom shromáždění dětí. Myslím, že už tehdy jsem byl vůdčí typ, byl jsem vždycky tam, kde se něco dělo, mnoho věcí jsem uváděl do pohybu sám. Měl jsem prakticky výborný prospěch, ale když byl nějaký malér, nějaký průsvih, lítal jsem v tom okamžitě. Možná to byla vnitřní potřeba vynikat, ukázat se, stanout v čele.

V roce 1980 jsem šel na gymnázium na třídě Jiřího z Poděbrad. Byl jsem v SSM, který jsme zredukovali víceméně na sport, kulturu a divadlo, pro mne tak jako pro mnohé to byla možnost realizovat se ve sportu nebo v kultuře. Nebyl jsem na žádném svazáckém sjezdu.

Člověk, který studuje gymnázium, žije úplně v jiném světě, než je ten reálný kolem něj, a já mám na to období báječné vzpomínky. Byla to spíš léta zábavy a spousta velké srandy, nemůžu říct, že bych tenkrát cítil nějaký tuhý režim. Ale už jsem se také doslechl, že existují knížky, které se nesmějí číst, které se nesmějí vydávat a prodávat, že existují lidé, kteří nesmějí publikovat své věci. Přepisoval jsem na stroji Hrabalova Něžného barbara a strašně to na mě zapůsobilo. Bylo to krásné čtení. Dneska si ho každý může koupit všude, já jsem ho tehdy přepisoval po nocích na průklepáky z podobného opisu, abych si ho mohl uchovat, a říkal jsem si, jak je možné, že tak krásnou knihu může někdo zakázat, jak je možné, že někdo brání lidem, aby si přečetli něco tak úžasného. Z čiré zvědavosti, nikoli proto, že bych si uvědomoval, že to je proti režimu, to potom plíživě šlo samo, krůček k rádiu, k ladění a poslouchání vysílání, které bylo rušené, až to někdy ve třetáku skončilo tím, že jsem byl schopen části získaných informací vstřebat, srovnat je s tím, co se říká oficiálně, postřehnout něco od rodičů a známých a utvořit si zhruba svůj vlastní názor. Vyšlo mi, že něco v tom státě je špatné, protože něco jiného říká oficiálně svými ústy, a něco jiného říkají lidé, kteří v něm žijí.

U.: Proč jste si vybral studium medicíny?

J.L.: Nic není černobílé, takže když teď řeknu důvod, musím ho zase zpětně zkorigovat. Když jsem se rozhodoval, připadalo mi, že medicína je obor, který je nejmíň zpolitizovaný, kde skutečně záleží na tom, co člověk umí, nevyhne se sice dějinám KSČ a podobně, ale to je jen nutné zlo úplně na okraji, které se musí respektovat. Medicína mi připadala jako nejčistší obor ze všech, ke kterým jsem měl blízko. Podepsalo se na tom také to, že můj strýc zemřel na leukémii, byla v tom mladická touha objevit lék proti leukémii a spasit lidstvo. Ale současně, a to je třeba dodat, jsem si první přihlášku podával na VLVDU Vojenský lékařský výzkumný a doškolovací ústav Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové, čili na vojenskou medicínu. Tohle rozhodnutí bylo motivováno tím, že jsem si říkal, kde jinde může být dostatek kvalitního technického zajištění, protože armáda byla preferována. Bylo v tom i trošku vypočítavosti, že člověk bude asi schopen rychleji profesně růst. Paradoxně to dopadlo tak, že jsem tam vydržel tři měsíce. (Mimochodem, se všemi, co jsme utekli, nakonec šeredně zemetli.) Zjistil jsem totiž, že moje představa o prostředí optimálním pro odborný růst, o přístupu k nejnovějším poznatkům vědy a nejmodernějším přístrojům, byla mylná. Nejbrutálnější způsobem se tam točil duch kolektivismu, vháněli nás do jednotek a museli jsme neustále pochodovat. Bylo to obrovské prozření, protože anonymita a

uniformita, do které nás tlačili, byla tak děsivá, že člověk chtěl ze sebe strhat uniformu, utéct z té pochodující jednotky a začít křičet: »Já jsem já, nejsem jenom číslo, nejsem jenom zelená uniforma, která pochoduje ze školy do školy.« Toto byl asi důvod, proč jsem společně s 20 nebo 30 kolegy odmítl pokračovat ve studiích, a to pro nás znamenalo, že jsme museli jít dosloužit základní vojenskou službu. Přesněji to bylo všechno následovně.

Odmaturoval jsem v červnu, 1. srpna jsem nastoupil do Hradce Králové, tam jsem vydržel asi tři měsíce a pak mělo přijít upsání se navždycky armádě. To jsme odmítli a tím pádem nás odlifrovali k bojovým útvarům na západní hranice, abychom »hájili náš socialismus před rozežraným kapitalismem, který nás chtěl spolknout«. Na vojně jsem byl v letech 1985-1987, začínala »přestavba« a spousta postřehů svědčila pro to, že se doba skutečně uvolňovala, jakýsi svěží vzduch zavál i v kasárnách v Plzni na Borech nebo na Slovanech, kde jsem pak skončil. Ale o to jasnější vzpomínky mám na křečovitě reakce některých důstojníků, kteří se tomu zřejmě bránili, o to hrůzostrašnější byly některé jejich reakce, o to nesmyslnější, absurdnější setrvávání na dodržování nesmyslných předpisů. Já jsem byl ještě navíc v absurdní roli, protože všichni tam šli z musu, z donucení, protože to zákon o branné povinnosti přikazoval, a já jsem byl jako ošklivé káčátko, které šlo na vojnu samo. To, že vlastně uteklo, se moc nebralo v potaz. Pro základáky jsem byl člověk, který šel dobrovolně, pro důstojníky jsem byl zrádce, který prchl. V takovém zvláštním postavení bylo dost těžké vyboxovat si svůj životní prostor, stálo to ne pár zubů, ale pár kapek krve, než se to nakonec podařilo. Ale existoval únik, byť jsem byl, jak říkám z legrace, jediný vzdělanec na baterii, protože jsem uměl číst, psát a počítat. Jinak tam byli lidé základního vzdělání nechci se jich v žádném případě dotknout a těžko lze komunikovat s lidmi z východního Slovenska, s Romy, Maďary a tak dále. Únikem byla kultura; armáda právě v té své nesmyslnosti potřebovala získávat body na kulturním poli, tak jsme našli únik v podobě komponovaného pořadu, kde jsem přednášel svoje i převzaté básně, zkombinovali jsme to s hudbou, a objížděli jsme s tím projektem posádky. Byl to »svobodný« život a jakási ukázka nebo důkaz, že svěží vítr zavál už i do armády.

Díky té »kulturní úderce« jsem přišel do kontaktu s lidmi z plzeňského divadla. Amatérské divadlo jsem dělal už v Olomouci a nějaké kontakty fungovaly. Umělci byli vždycky věrozvěstové svobody, poslové svobody, volnomyšlenkáři s vrozeným odporem proti všemu zkostnatělému a všemu, co se spojovalo s režimem. Odtamtud proudily informace, časopisy, nelegální knížky, které se sem přivážely nebo opisovaly. Pamatuju si, jak náš velitel pluku udělal štáru v šatně, kde jsem měl sbírku básní »Blues v modré a bílé«. Nejdřív mi řekl, že půjdu na 14 dní do basy a že mám zakázanou poezii, nakonec jsem dostal důtku.

Gorbačovovi a perestrojce se na vojně bránili jako čert kříži. Vždycky, když přišel hovor na takové téma, politrucí znejistěli a začali tančit jako baletky uprostřed podlahy plné střepeů, pak, aby tu nejistotu nějak zakryli, začali řvát a nutili nás během kolem dokola a plnit nesmyslné povely. V místnosti, kde bylo politické školení mužstva, kde nebyl řev to nejsprávnější, se vždycky snažili ten rozhovor utnout, hledali ve svých příručkách a přípravách další bod, ke kterému by přeběhli.

U.: Byl v armádě někdo, koho byste si mohl vážít?

J.L.: Určitě by se našli dva tři lidé, kteří, i když měli uniformu, se chovali pořád jako lidi a bylo na nich vidět, že je trápí zvláštní schizofrenie: »Když jste sám, Langře, jednám s vámi jako rovný s rovným, ale na veřejnosti na vás musím rvát a vyčítat vám věci, které bych v normálním životě vůbec nevyčetl.«

Byl jsem u dělostřelců, miřič děla; dopadl jsem ještě relativně dobře, protože někteří mí kamarádi skončili v trojúhelníku Stříbro Tachov Janovice, takže to měli mnohem, mnohem horší. Na některých se to, myslím, i psychicky podepsalo, že si je vzali do parády jak lampasáci, tak základáci.

V roce 1987 jsem ještě v uniformě dělal přijímačky na fakultu, takže kromě čištění děla, střílení a já nevím čeho všeho jsem se musel učit. Při přijímačkách jsem jako vojín základní služby, zelený panáček, způsobil velký rozruch.

U.: Jaká byla v roce 1987 atmosféra na medicíně v Olomouci?

J.L.: Já jsem měl obrovskou vůli a energii do života a studium a pobyt v reálné společnosti, i když byla totalitní, pro mě znamenal obrovskou svobodu, protože v letech, kdy se lidé spíš zamilovávají, odmilovávají a prožívají neskutečná dobrodružství, jsem oblékl zelený mundur a dělal úplně něco jiného, než jsem chtěl. Takže pak jsem to vnímal jako svobodu, prostor, kde záleží jenom na mně, jaké části se zmocním a co s tím udělám. Podepsala se na tom asi i vůle a energie studovat. Ponořil jsem se do studia »na plný pecky«, připadalo mi to nejsmysluplnější věc na světě. Souvisí to i s volbou oboru medicíny, že člověk dělal věci a mohl žít mimo politiku, mimo reálný socialismus.

I v medicíně se dá část věcí schovat za funkce. Pamatuju si lidi, kteří díky svému členství v KSČ a funkcím zastávali významné posty v hierarchii fakulty nebo byli přednosty klinik, ale v medicíně to prostě nijak neošidíte. Můžete se snažit získat autoritu z pozice své funkce, ale přirozenou autoritu nezískáte, když neumíte svůj obor. A študáci samozřejmě inklinují k přirozeným autoritám. Když jim někdo něco nařizuje, možná sklopí hlavu, ale toho člověka nerespektují, protože vědí, že to neumí. To mně hodně pomohlo rozeznávat, co je v lidech přirozené a co je jim nějak uměle naroubováno. Dodneška těším z toho, že věřím ve schopnosti člověka, v jeho sílu a dovednost. Nejvyšší odměnou lékaře je i teď spokojený pacient, který mu poděkuje. Může dát přednostovi kliniky flašku, protože on je funkcionář, ale potom jde za doktorem, který ho operoval nebo se o něj staral, a vyjádří mu svůj dík. V to doteď věřím.

Ale pamatuju si i případ, kdy přednosta byl svým okolím vlastně donucen, aby vstoupil do partaje. Šel do partaje proto, aby mohl zůstat ve funkci, protože si to jeho kolegové přáli, uznávali ho a byl to jediný způsob, jak se udržet.

U.: Jak jste při svých životních zkušenostech vnímal výuku marxismu- leninismu?

J.L.: V mém ročníku byli všichni o dva roky mladší než já, dva roky, které z hlediska životních zkušeností vydaly asi za mnohem víc. Bylo dobře, že jsem byl na vojně, protože jsem k některým věcem přistupoval s troškou povýšenosti, s takovým pohrdáním, že vím, o čem věci skutečně jsou, a že si můžu dovolit jenom mávnout rukou a ušklíbnout se nad tím. Ale byla tam i jistá dávka blahosklonnosti, jakési gesto: Tak dobře, tak se tímto bavte, ve skutečnosti je to stejně úplně jinak. Mezi kolegy se našli lidé, kteří byli téhož názoru, ale až po listopadu jsem zjistil, z jakých rodin pocházejí. Vždycky mi připadalo

absurdní, co dělal komunistický režim, jak se vypořádával s dětmi kvůli profesím a názorům jejich rodičů. Nechci se proto dopouštět téhož, ale prostředí člověka nějak determinuje. Byly tam děti starostů, ředitelů dolů a železáren, a to byla tehdy výspa komunismu. Bylo tam hodně takových lidí. Cítil jsem se nad nimi povznesen, protože jsem se domníval, že vím, o co v životě jde, protože jsem měl za sebou takovou zkušenost a přátele, kteří mě přetahovali úplně jiným směrem. Toleroval jsem je a říkal jsem si, že mi nestojí za to se jimi zabývat a přít se. Pamatuju si na jednoho učitele zaměstnaného v Ústavu marxismu-leninismu, s nímž jsme hodně debatovali a hodně otevřeně. Tehdy mi připadal nejsnadněji oddrolitelný od komunistického kamene, nejsvobodomyšlnější mezi těmi lidmi, a paradoxně právě on je ve straně dodnes. Dokonce jsem se s ním později setkával na městském zastupitelstvu, kde byl za KSČM.

Na fakultě samozřejmě byl SSM, ale tehdy už byl otevřenější. Pamatuji si, jak jsme se hádali, jestli SSM má smysl a proč někomu něco přikazovat. Byly to hodně vzrušené debaty v prvním, druhém ročníku, proč je jenom SSM, proč si nemůžeme svobodně zvolit nějakou jinou organizaci.

Založili jsme vlastní divadlo. S kamarádem jsme se rozhodli, že napíšeme divadelní kus, v kterém potom budeme vystupovat. Byl to zase únik ze zdí, které byly postaveny kolem nás. Aby člověk nemusel chodit na schůze a poslouchat nesmyslné blábolení, udělal si čárku tím, že dělal něco jiného to ten režim umožňoval. Chodili jsme na pohovory k předsedovi celoškolského výboru SSM, že naše hry jsou protirežimní, obsahují dvojsmyslné narážky, že by nás mohli zakázat a že nepojedeme na soutěže, které se dělaly. Byla to zábava, byla to možnost jak se legálním nebo nepostižitelným způsobem vysmívat absurditám těch dnů, absurditám režimu.

Měl jsem pár přátel asi bychom měli udělat klasifikaci: známý, kamarád, přítel. Úplně nejbližších přátel má člověk skutečně pár, na fakultě jenom několik, potom byl širší okruh známých, se kterými se chodilo do hospody a dělaly se různé akce, a potom už to byli jenom kolegové, s nimiž prohodíte pár slov a vlastně si nemáte co říct. Známých jsem měl hodně, protože jsem pocházel z Olomouce, ty vazby tady byly. Hodně známých z »uměleckých kruhů«, to byla násoska volnomyšlenkářství, člověk přišel ubitý dnem a nasál tam trošku svobody anebo víry; pomáhalo to dělat to, co člověk dělal.

U.: Byli mezi vyučujícími na vysoké škole lidi, kteří vám nějakým způsobem »otvírali oči« vůči existující realitě?

J.L.: Řekl bych, že ne. Ale kdybych se vžil do pozice těch učitelů, vlastně ani nemohli, protože kromě mě a mého kolegy, který udělal taky takové kolečko a pak dostudoval se mnou, tam byla děcka, u kterých si kantor nemohl být jistý, co jsou zač. Přinejmenším bylo asi hodně riskantní otvírat se a svěřovat šťudákům, kteří toho o životě ještě moc nevěděli, takže jsem to nezažil a ani jim to nevyčítám.

U.: Dalo by se říct, že na olomoucké vysoké škole existovala nějaká studentská opoziční skupina?

J.L.: Ne, myslím, že ne. Kdybych se podíval, jak vznikl stávkový výbor, jak vzniklo to hnutí, tak to bylo všechno hodně živelné, byť se vlastně spojovali lidé, kteří se znali, ale o politice jako takové se mluvilo hodně málo, prakticky vůbec ne. Spíš mezi přáteli mimo

akademickou půdu, to ano. Asi se dalo vysledovat, kdo k tomu měl nebo neměl sklony. Ve stávkovém výboru jsem nakonec byl já a můj kolega, který se mnou prošel tu anabází přes Hradec, armádu a zpátky.

U.: Měly na vás nějaký vliv události před listopadem 1989, Palachův týden, Několik vět, 20. výročí srpna?

J.L.: Vnímám jsem to zprostředkovaně. Mně se z hloubi duše nelíbil počet partyzánů po 2. světové válce, kdy měl člověk pocit, že každý byl partyzán. Nemá smysl hrát si na nějakého velkého hrdinu a na součást disentu. Zmiňované události byly spíš jen dalším potvrzením té společenské schizofrenie. Rozpor mezi oficiálním vystoupením státu a tím, co říkali lidé, se ještě víc prohluboval. To je ovšem pohled člověka, který je nyní už o 10 let starší, takže neodpovídá přesně tomu, co tehdy skutečně prožíval. Jednak jsem byl zděšený, a jednak jsem si říkal, že když stát sahá k nějakému násilnému prostředku, je to výraz jeho nejistoty. Byly to takové střípky, které následně formulovaly můj názor. Ukládalo se to asi víc do podvědomí než do vědomé složky mého jednání a myšlení, a v listopadu to vyvrcholilo tím, že se otevřel ventil a všechno zevnitř vytrysklo ven.

U.: Jak probíhaly listopadové události v Olomouci? Jak jste je prožíval, jak se k nim stavěli vaši kolegové, SSM, vedení fakulty?

J.L.: Na listopad 1989 mám zvláštní vzpomínku. Byl to Den nezávislosti studentstva a pod záštitou SSM se dělala divadelní dílna, kde se sešly všechny amatérské soubory z celé republiky. My už jsme se znali z přehlídek, pamatuju si na přehlídku v Brně, kde jsem poprvé viděl film Všichni dobří rodáci. To byl mimochodem další důkaz nesmyslnosti té doby, že se na oficiální akci pouštělo něco zakázaného. V Praze jsme se sešli 15. a 16. listopadu. Dělali jsme něco mezi hapeningem a pouličním divadlem takové představení k 17. listopadu, které mělo silnou symboliku. Bylo to spíš pohybové divadlo, hodně o násilí, které potlačuje svobodu ducha, svobodu myšlenek, hodně v pohybech a v náznacích. Udělali jsme dvě představení, jedno na Kulaťáku u menzy, to bylo hodně nepochopeno ze strany studentů, a potom druhé na náměstí Republiky. A tam se stalo něco neuvěřitelného. Zřejmě to nebylo dohodnuté s policií, najednou se tam sběhli policajti začali zjišťovat, co se děje, kdo jsme, co děláme, a kontrolovat nám občanky. Nevím už přesně, jestli jsme to dokončili nebo jestli přišli až na úplný závěr. V tu chvíli se tam vyrojilo asi 7 nebo 8 televizních štábů zahraničních televizních společností, které nás začaly okamžitě zpovídat, co se děje a o čem to je. To vystoupení mělo v sobě strašnou sílu a nevědomky jakoby předurčilo to, k čemu došlo druhý den. Bylo to o studentské demonstraci z doby okupace, proti níž zasáhla hrubá síla, bylo to o smrti Jana Opletala. Když jsme to dělali na náměstí Republiky, netušili jsme, že něco podobného přijde druhý den. Cítili jsme, že lidi na to byli jakoby připraveni, reagovali naprosto spontánně. Představení končilo tím, že jsme leželi jako mrtví na zemi, potom jsme vstávali, zněla muzika a my jsme šli mezi lidi a rozdávali papírky s citací Jana Opletala, s takovým vzýváním svobody. Jejich reakce byla opravdu hodně, hodně vstřícná, byť byli nejdřív zaskočeni; říkali si: bacha, je to něco nezákonného, když se s tím spojíme, ještě nás zavřou. Nejdřív opatrná reakce, potom velice vstřícná, pak ty

štáby... už bylo prostě cítit, že Praha žije v očekávání čehosi. To jsem si uvědomil ale až zpětně.

Potom jsem odjel z Prahy do Děčína, odkud jsem se vracel do Olomouce. V neděli večer mi volal kamarád, že se stalo to a to, hrůza. Říkal, že se musíme sejít, udělat nějakou demonstraci, nějaký protest. Myslím, že tehdy už měli vymyšleno, že v pondělí při cvičení vojenské katedry na hřišti udělají řetěz. Ještě ten večer jsem začal malovat transparenty, které visely na historicky první hale na úpěčku (UP). A ještě ten večer jsem šel na koleje, kde to začalo vřít, přemýšlelo se, co uděláme. Koho napadlo setkání v hale už nevím, já jsem pak podepisoval smlouvu s univerzitou, že tam nic nepoškodíme. Když začala okupační stávka museli jsme taky podepsat nějaké papíry, že školu odevzdáme v dobrém stavu. Nejkrásnější bylo, když jsme se bavili s kamarády, že nás vlastně komunisté sami vyškolili v dějinách mezinárodního dělnického hnutí, jak organizovat stávku aby byla úspěšná. Tehdy se už ukazovaly vůdčí typy, objevovalo se zdravé jádro. Uvědomovali jsme si, že je třeba mít nějakou jednotící myšlenku, nějaký program jak udržet lidi neustále v pohotovosti, jak je koncentrovat. Z toho potom vzešly happeningy.

V pondělí byla hala úplně narvaná. Lavice v čele byly ve srovnání s objemem haly tak strašně malinkaté. Zasedla do nich celá suita akademických a jiných funkcionářů, a pak jsme tam byli my, ta hrstka, která se chtěla vzbouřit. Myslím, že to byl asi nejpůsobivější okamžik celého toho období, tam se lámaly charaktery. Já jsem vystupoval na začátku a potom nakonec nechával hlasovat o stávce. Už tehdy se ukazovalo, že člověk musí umět pracovat nechci říct s davem, ale se spoustou lidí. Z psychologického hlediska byly dvě varianty, buď se bude zvedat ruka, nebo ti, kdo budou chtít do stávky, zůstanou stát, ostatní si sednou. Pak jsem to naschvál udělal naopak: ti, kteří byli proti, měli zůstat stát, aby je pocit osamění donutil sednout si. Byla to obrovská síla vidět, jak si celá hala sedla a jen pár jedinců zůstalo stát.

U.: Měli jste promyšlené co dělat, kdyby většina lidí zůstala stát? Neměl jste strach, že byste mohl podruhé skončit v oboru, který jste měl rád, kdyby se to nepovedlo? V prvním týdnu nebylo nic jasné.

J.L.: Myslím, že o tom nikdo neuvažoval. Skočili jsme do toho rovnýma nohama, bylo tam takové nadšení, jiskra, která zachvátila úplně všechny a vzplálo to naráz. S tou možností nikdo asi moc nepočítal, tajně jsme doufali, že k tomu nikdy, nikdy nedojde. Pro mě to byl asi nejsilnější okamžik, a kdybych za celý život neudělal nic víc, tohle stačilo.

Neřekl bych, že jsme měli strach. V okamžiku, kdy to bouchlo, jsme museli vědět jak s lidmi pracovat, tím nechci říct že jsme je manipulovali. Bylo jasné, že se musí vytvořit mechanismus, na jehož základě vznikne stávkový výbor, a že musíme vědět, co bude dělat. Organizačně technické věci nás natolik pohltily, že úvahy o strachu v tu chvíli asi nehrály roli. Něco jiného to bylo později, při okupační stávce na filozofické fakultě. Chodily různé zprávy, co se děje, a tehdy se taky lámaly charaktery, někteří lidé zmizeli a jenom část zůstala. Dobrou životní zkušeností bylo vidět, jak po bodu zlomu opět rostl počet členů stávkového výboru, včetně lidí, které jsem předtím ani neviděl.

Reakce vyučujících byly od opatrně podpůrných přes otevřenou podporu třeba pozdějšího rektora, až po výhrůžky vyloučením, zavřením a označování nás za

kontrarevolucionáře. Na naší fakultě to bylo myslím nejtvrdší. Když jsme na lékařské fakultě volili (na základě technologie uchopení moci) stávkové výbory jednotlivých fakult, které potom delegovaly své zástupce do celoškolského stávkového výboru, běhal mi mráz po zádech. Vystoupil tam jeden z kantorů, nevím už, kdo to byl, a pokud se nepletu, zazněla tam slova kontrarevoluce a vězení. My jsme potom demonstrativně odešli.

Nevím, jestli jsem měl strach, že by mě vyhodili, kdyby se to nepovedlo. Asi v každém člověku, který chce vést dav nebo je schopen vystoupit před velký počet lidí a strhnout je, musí být nějaká schopnost a odhodlání sdělit, předat jakési poselství. Vedle toho tam musí být i jistá dávka nespekulujme jak velká nějakého mesiášství, schopnosti sebeobětování. Myslím, že v každém z nás, to bylo aspoň trošku, byt v rozdílné míře, obsaženo. Byli jsme mladí, neměli jsme rodinu, zaměstnání, odpovídali jsme sami za sebe. Když je vám 35 let, máte dvě děti, rodinu a obrovskou odpovědnost za ni, už asi tak snadno ne hazardujete. Tenkrát si člověk říkal, teď je ta chvíle, aby to, co se tak pomaloučku kumulovalo, kumulovalo, kumulovalo jako v papířáku, najednou vyrazilo píst. Muselo to prostě jít ven jako ta pára. Už se to nedalo odsunout, potom už člověk sám před sebou neuteče.

Byly tam jakési snahy vsunout běh událostí pod ochranná křídla SSM nebo to alespoň proplést a řídit přes SSM. Ale v okamžiku, kdy se spustila stavidla, voda už nechtěla ani nebyla schopna vrátit se do nějakého předem postaveného koryta.

U.: Každého, kdo se na to díval zvenku, naprosto oslnila vaše organizovanost. Vznikla spontánně, nebo programově, strategicky?

J.L.: V té technologii nás komunisti paradoxně sami vycvičili. Člověk, i když nechtěl, četl o stávkách, o revoluci, o partyzánech a protifašistickém hnutí, o tom, jak se organizovaly bojůvky. Z toho vyllynulo, že jsme věděli co a jak, každý do toho něco vložil, něčím přispěl. Věděli jsme, že musí být jakási struktura postavená na základě svobodného rozhodnutí, to znamená voleb, že se musí rozdělit kompetence; museli jsme vědět, co všechno zajistit při okupační stávce na to byl čas, byli jsme všichni pohromadě. Vznikaly jednotlivé sekce, každý měl odpovědnost za určitou sekci, a potom se hledalo něco zastřešujícího, co by kromě lidí ponořených v sekcích přitáhlo i další masu. To pak byly hapeningy.

Myslím, že ve výboru nás bylo asi dvanáct, jména mně trošku vyprchala, pamatuji si jen ty nejdominantnější z dominantních. Určitě to byl Hynek Hlavenka z lékařské fakulty, a myslím Vašek Kolář. V reálné politice každý, kdo vystoupí v pravý čas na pravém místě, nějakým způsobem povyskočí z amorfnní hmoty společnosti, poutá na sebe pozornost. Když se na to dívám zpětně, na tom byl postavený celý listopad, celé Občanské fórum. V první fázi tam šli lidé, kteří vyskočili v prvopočátcích a nebyla žádná pochybnost, že by nezískali důvěru. A stínový stávkový výbor? Tehdy jsme ještě nebyli v politice tak zběhlí jako nyní, takže jsme nad stínovým kabinetem nepřemýšleli.

U.: Jaký byl v prvním týdnu vztah mezi studenty a Občanským fórem, a jak se dál vyvíjel?

J.L.: Občanské fórum mně připadalo strašidelně nudné. Domlouvali jsme se, že někdo ze studentského stávkového výboru bude chodit na OF, abychom zkoordinovali činnost. Mně připadalo, že u nás to bylo mnohem lépe zorganizované, trvalo mnohem kratší dobu, než padlo nějaké rozhodnutí a přitom bylo všechno všem jasné. Na OF, aspoň v těch prvních dnech, kdy jsem tam chodil, to bylo nekonečné. Nekonečné povídání, diskuse, přenice a hádky a žádné konkrétní výstupy. Takže jsem tam přestal chodit a říkal jsem si, ať si dělají co chtějí, my máme svoji stávku.

U.: Stalo se v Olomouci něco podobného jako v Praze, kde se kolem 25. listopadu začaly tyto dvě opoziční síly dokonce střetávat?

J.L.: Myslím, že ne. Možná existovaly nějaké osobní spory, ale v těch dnech člověk dospíval zkušenostmi každou hodinu a bylo tu vědomí, že v okamžiku, kdy nás rozdělí, nás snadno porazí, takže tu byla zodpovědnost a vědomí toho, že musí existovat jedno centrum.

Studentská stávka v prvopočátku vůbec nebyla o politice. Byla o brutalitě režimu, o jeho nesmyslnosti, absurdnosti, o tom, jak brání lidem, aby dělali, co opravdu chtějí. Politika se tam dostala až později, nevím přesně o kolik hodin, dnů nebo týdnů, ale vím, že zpočátku byla snaha držet se striktně jen požadavků, které definovali, stanovili studenti a jejichž splnění žádali.

Neumím odhadnout, kolik studentů se stávky zúčastnilo, ale část se po vyhlášení stávky sbalila a odjela domů, na hory nebo někam pryč a sledovali to zpozzdálí. Říct nějaké konkrétní číslo bych se bál, nejsem schopen.

Všechno směřovalo ke generální stávce, ta byla klíčová. Vyjížděli jsme na »spanilé jízdy« do podniků v Olomouci i mimo. Teď se hodně mluví o členech stávkového výboru, jak všechno vyprovokovali, odtáhli, oddřeli; je to pravda, ale strašlivou spoustu práce udělali kolegové, kteří jezdili do fabrik. Když to hodně zjednoduším, my jsme se věnovali technologii vládnutí, a lidé v první linii se střetávali ve fabrikách s milicionáři, vrátnými a bolševiky a museli je přesvědčovat, dostat je z fabrik ven. Museli s nimi mluvit o tom, proč studenti stávkují. Propaganda nás bila, tloukla, vytvářel se obraz študáka, který za těžce vydřené dělnické peníze chodí hospodách, fláká se a nestuduje. Tuhle obrovskou práci oddřela tahle děcka, která jezdila po celém okrese.

U.: Stalo se vám, že jste se zklamal v lidech, s nimiž jste byl před listopadem v úzkém kontaktu?

J.L.: Nezklamal, pár přátel se účastnilo toho dění, ale nešli úplně na špici, nechtěli vystoupit z částečné anonymity. Byli stejně přesvědčení, stejně odhodlaní jako všichni ostatní, ale asi neměli schopnost stoupnout si na pódium před halu a mluvit k tisícům lidí. To se nedá nikomu zazlívat ani vyčítat, nemůžu mluvit o zklamání. Pamatuju si jednoho kamaráda, který byl u zrodu technologie uchopení moci, byl u vyhlášení stávky v tu noc z neděle na pondělí, a potom si s námi nešel sednout k tomu stolu v hale. Přesto bych nikdy neřekl, že mě zklamal, vůbec ne. Jenom v tu chvíli asi nenašel odvalu si tam stoupnout, ale vím, že ideově, myšlenkově a celou svou prací byl s námi pořád.

U.: Objevili se v Olomouci jiní kandidáti na prezidenta než Havel, nebo tady byla jeho kandidatura jasná?

J.L.: To bychom se museli vrátit ke vztahu mezi olomouckým Občanským fórem a studenty a k období, kdy se do studentského protestu čím dál víc dostávala politika a něco jiného, než kvůli čemu stávka vznikla. Myslím, že tu zaznívala dvě jména, mluvilo se o Havlovi a my jsme volali po Komárkovi. To byla klasická ukázka, jak snadno jsou lidé manipulovatelní, podepisují a prodávají stát někomu, koho vůbec neznají. Garantoval bych, že 90 % študáků vůbec nevědělo, kdo je Havel. Komárka neznal už vůbec nikdo.

U.: Váš největší zážitek z listopadu?

J.L.: Pro celý můj život je nejpodstatnější okamžik, kdy jsem stál poprvé před naplněnou halou a říkal jsem, kdo bude stávkovat, ať se zvedne a zůstane stát. To byl asi nejsilnější okamžik v celém životě. Pak byla spousta drobnějších, ale stejně nebo jen trochu méně intenzivních zážitků, když došlo ke střetu s kantory. Hapeningy, které jsme dělali. Když člověk stojí v dešti na soše lva, má v ruce prapor, připadá si jako francouzský barikádník, to je určitě silné. To už bylo vlastně po stávce, už to skomíralo. Ještě 25. února 1990 se nám podařilo vyprovokovat šílenou akci pod názvem Únor bílý, ÚV šílí. Podařilo se nám vybudit celé město. Nevěřili jsme, že k něčemu takovému může dojít. Když jsem vylezl na radniční balkon a uviděl náměstí zaplněné do posledního místečka, rozklepaly se mi nohy. Když jsem měl jít k mikrofonu a začít tu habaďuru, kterou jsme na lidi vymysleli, byl jsem roztrfesený jako nikdy v životě. To už bylo vlastně po všem, byla to jenom taková legrace, ale myslel jsem, že uteču pryč, protože jsem měl obrovský strach.

Jsem strašně rád, že jsem byl při tom, že jsem si mohl dokázat, co můžu a co nemůžu. Svému okolí můžete něco předstírat, něco nalhávat, ale sám sebe nikdy neoklamete, a já jsem si tehdy sáhl až na dno svých psychických schopností, takže teď už mě v životě asi nic nepřekvapí, nestane se, abych byl zaskočen sám sebou. Vykrytalizovalo tam hodně lidských charakterů a člověk měl možnost vidět, jak se lidé mění, od rozervaného přístupu v krizových chvílích až po to, kdy všechno bylo rozhodnuto. Viděli jsme, jak lidé přicházeli a odcházeli, jak nastalo dělení kořisti, zásluh. Zažili jsme, že revoluce požírala své děti, jak se říká. Pro mě to skončilo nepříjemnou pomluvou, aférou, která se stejně nikdy neprokázala a ani se nemohla prokázat, protože to byl nesmysl, ale uvědomil jsem si, že jednou hozené bahno na mně zůstane navždycky, i kdybych dělal všechno možné, abych věci vysvětlil. Když jsem zval lidi na svoji vysvětlovací akci, nikdo nepřišel, nikdo nejevil zájem. Tehdy jsem si uvědomil, že lidé ochotně věří něčemu špatnému, protože to v nich je. Ale současně je v nich taky obrovská vůle a odhodlání, když se s nimi pracuje, dá se jim naděje, nějaká vize, jsou ochotni ji následovat. Pro mě to následně znamenalo vstup do politiky a myslím si, že to, co dělám, co teď vyzývám, co se dá přepsat do politického programu, obsahuje vlastně všechno to, s čím jsem šel do stávky. Je to přirozené pokračování toho všeho. Nikdy jsem nepotvrzoval hlasy o ukradené revoluci, protože si myslím, že stávka ukázala, co v lidech je, čeho jsou schopni. Člověk a jeho schopnosti jsou hodnoty, ve které věřím pořád. To se vine jak červená niť celým životem i politickou kariérou, která taky jednou skončí.